

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Skaidrios širdys

Tebūnie palaiminti tyraširdžiai. Tebūnie jie palaiminti šventą Kalėdų naktį, kai kosmoso erdvėje virš mūsų galvų skrieja dvasios ir angelai, barstydami žvaigždžių dulkes. Kai žinome, kad Kristus ne tik gimė, bet ir mirė, ir prisikėlė, ir praėjo kančios kelius, ir mirties vartus nugalėjo.

Tebūnie palaiminta jų šypsena, jų naivumas, jų paprastumas. Tai, kad didžiosios proto nuodėmės juos aplenkia. Kad jie tokie nereikšmingi – nepatenka į istorijos vadovėlius, taigi galima sakyti, kad neužsilieka žmonių atminty.

Nes žmonių atminty lieka galingieji ir įtakingieji. Garsūs menininkai, politikai, visuomenės šviesuliai ir neapšviestieji. Dori ir nedorėliai, nusidėjėliai ir šventieji. Galima sakyti – kuo blogesnis ir baisesnis buvai, tuo labiau įsirėžei kartų kartoms į atmintį. Tavęs ilgai nepamirš. Ir minės. Ir sapnuos. Ir bijos. Ir bjaurės. O gal – didžiulio.

Bet žmonių atmintis mirtinga, kaip ir pats žmogus. Ji panaši į knygą, kuri turi pradžią ir pabaigą. Ir tai nėra Gyvenimo knyga. Gyvenimo knyga – tai Tavo, Viešpatie, atmintis. Ir tas, kurio neatsimena Viešpats, yra sudžiūvęs popieriaus lapas, ryjamas liepsnos.

Todėl nereikia graužtis dėl savo nereikšmingumo ar pilkumo. Ar gailėtis, kad nesi įtakingas, turtingas, garsus, visų minimas kaip minių šviesulys ar proto bokštas. Kad paskui tave neseka susižavėjusi minia ir negarbsto tavęs kaip paausoto stabo. Taip, gali turėti stabo šlovę, bet kas iš to? Nuo stabų anksčiau ar vėliau nusilupa paausavimas. Pelai atskiriami nuo grūdų. Usnys – nuo kviečių. Šlakas – nuo deimantų.

Tyrųjų širdys yra tie deimantai. Tyros širdys – dėkinga dirva Viešpaties žodžiui, ten jis sudygsta ir auga, subręsta ir žydi, kai tuo tarpu pasaulio įžymiųjų širdyse neretai vos prasimuša pro akmenis ir nuvysta, nė pirmųjų lapelių neišleidęs. Tai šviesios širdys, ir nesvarbu, kad gal nelabai išmintingos ar drąsios; drąsuoliai ir teisieji neliks be savo atlygio, išminčiai ir darbštieji – taipogi, bet tik tyraširdžiai regės Dievą, nes tik jų skaidrios širdys gali išverti Viešpaties šviesą ir išlikti nesudegusios.

Tebūnie jos palaimintos. Teįsirašo į Gyvenimo knygą. Tešviečia mums šiame tamsiame pasaulyje.

Renata Šerelytė

Nuotrauka iš interneto

ŠERKŠNAS

Pravėriau akis gruodžiui,
stogam apsnigtiem ir saulei...
Po vidunakčio lyg po burtažodžio
Šerkšnu apsigobė gatvė.
Sakų baltam voratinkly
Krykštauja
Mažytė raudona sniegėna –
Kaip širdies atspindys.
Tebesu!
Pravėriau akis gruodžiui, bebaimei tylai ir šviesai...
Nedrąsiai dainuoja gatvė, šerkšnu apsigobus...
Ir paspringstu džiaugsmu lyg per dideliu kšniu.
Ir taip spindi saulė,
Kad norėčiau
bijoti mirties

Janina Degutytė

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas 2025 m. suteikė 18 000 Eur paremti projektą: **DRAUGAS** laikraščio diasporos žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Skaidrios širdys • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** „Atgaiva“ – tai dvasinis sukrėtimas (Gytis Padegimas) • **3-as psl. Astrida Petraitytė.** Adomo Mickevičiaus bibliotekoje – „Kalėdos pas Budenbrukus“/ **Jonas Juškaitis.** Vienas eilėraštis • **4-as psl. Astrida Petraitytė.** Džiugus nutikimas: Lietuvon grįžusi Slendzinskio „Vaidilutė“!/ Algimantas Mackus. Ramybė pakalnėj • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Kaune – lietuvių kilmės menininkės iš Amerikos darbų paroda • **6-as psl. Giedrius Čepurna.** Jau skamba jubiliejiniai „Varpai“ • **7-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Asmenybė, vienijanti tautas • **8-as psl. „Atgaiva“** – tai dvasinis sukrėtimas (tęsinys)

Kitame numeryje:

Pasitikime šventes žaismingais poezijos posmais • 2025 metų „Kultūros“ turinio bibliografinė rodyklė

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

„Atgaiva“ – tai dvasinis sukrėtimas

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Su vienu aktyviausių Lietuvos teatro režisierių, pedagogu, visuomenės veikėju, o ir visapusiškai gražiu žmogumi Gyčiu Padegimu gyvenimas yra suvedęs ne kartą ir įvairiom progom. Tačiau išskirčiau, ko gero, kelis susitikimus: neįkainojamą paramą Atgimimo metais pristatant visuomenei vieną pirmųjų lietuvių aktorių ir daugiau kaip šimto vaikų mamą Stanislavą Jakševičiūtę-Venclauskienę (režisavo spektaklį pagal tuomet dar tik rankraštyje prieinamą knygą „Namuose ant Pasadnos ulyčios“), ruošiant neturintį pavyzdžio lietuvių dramaturgijos festivalį „Atgaiva“, na ir, žinoma, dalyvavimą „Varpų“ vakaruose Lietuvos rašytojų sąjungos klube. Vien tas dienas prisiminus, atmintyje išskyla ir daug neeilinių vaizdų, ir ištartų žodžių, ir įsitikinimas, jog tai, kas su juo susiję, neatsitiktina, nedirbtina, tiesiog viską lydėjo giluminiai ryšiai.

Ypač įsimintini Gyčio pasakyti žodžiai „Varpų“ vakare 2016-ųjų gegužės 10-ąją, kai daug Šiauliams nusipelnęs, tačiau iš miesto jau senokai išvykęs režisierius labai susijaudinęs kalbėjo apie slopstančią Šiaulių kultūrą, didelių problemų turintį universitetą. Tačiau ir pasidžiaugė: „Šalia didžiųjų tradicinių kultūros renginių – Pažaislio ir Vilniaus festivalių, džiaz festivalio, prieš Poezijos pavasarį kasmet esame pakviečiami ir į ‘Varpų’ sutiktuves.“ Priminė, jog Šiaulių kultūros tradicijos labai gilios, užgimusios dar XIX a. ir labai mažai tyrinėtos: „Šiaulių kultūrinis indėlis į mūsų bendrą lobyną – fenomenalus.“ Net porą kartų pakartojo: „Nuostabu, kad ‘Varpai’ labai puikiai subalansuoja dabarties autorių kūrybą su retrospektyviu žvilgsniu, skrupulingais tyrinėjimais.“

Žinoma, tiksliausiai šį kūrėją yra apibūdinę aktoriai, kurių jo kūrybinėje biografijoje būta daug – juk pastatyta per šimtą spektaklių, ir ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Be to, daugeliu atvejų kritika juos yra pripažinusi išskirtiniais. Dar viena ne smulkmena: 1996-aisiais Prahoje vykusioje tarptautinėje

mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Teatras kaioje“ Gyčio vadovaujamo Kauno dramos teatro modelis buvo pripažintas perspektyviausiu, labiausiai tinkamu laipsniškam teatro reformavimui ir perėjimui į naują sistemą.

„Padegimui būdinga pateikti labai tikslų būsimą vaidmens piešinį“, – tai – žinomo aktoriaus, šviesios atminties Viktoro Valašino žodžiai. O Mariją Callas išpūdingai suvaidinusios Nijolės Narmontaitės tvirtinimu, režisieriaus dėka žinojo, kas slypi po kiekvienu kuriamos pjesės sakiniu. „Padegimas puikiai jaučia aktoriaus privalumus bei trūkumus ir moka juos išnaudoti“, – yra sakiusi ir rusų teatro bei kino žvaigždė Nina Drobyševa, suvaidinusi G. Padegimo spektaklyje imperatorę Mariją Fiodorovną. Daug aktorių yra tiesiog prisipažinę, kad režisierius tarsi paima už rankos ir be jokių ypatingų pastangų nuveda ten, kur reikia.

Negalima nepaminti ir dar vieno svarbaus fakto: Gytis, rinkdamasis būsimų spektaklių autorius, visų pirma ieško kūrinių, kurių herojai mąsto, kenčia, išsamiai atveria žmogiškąją prigimtį. Kas be ko, kūrinių autoriai nebūtinai klasikai – kaip niekas kitas jis jaučia ir šiuolaikinės literatūros stebuklus.

Dar vienas stebuklas – jo spektaklių ilgaamžiškumas. Istorijos užfiksuotas faktas: Torntono Vailderio „Mūsų miestelį“, pastatytą Kauno dramos teatre 1982-aisiais, lankė net kelios žiūrovų kartos. Beje, pats režisierius jame vaidino Režisierių.

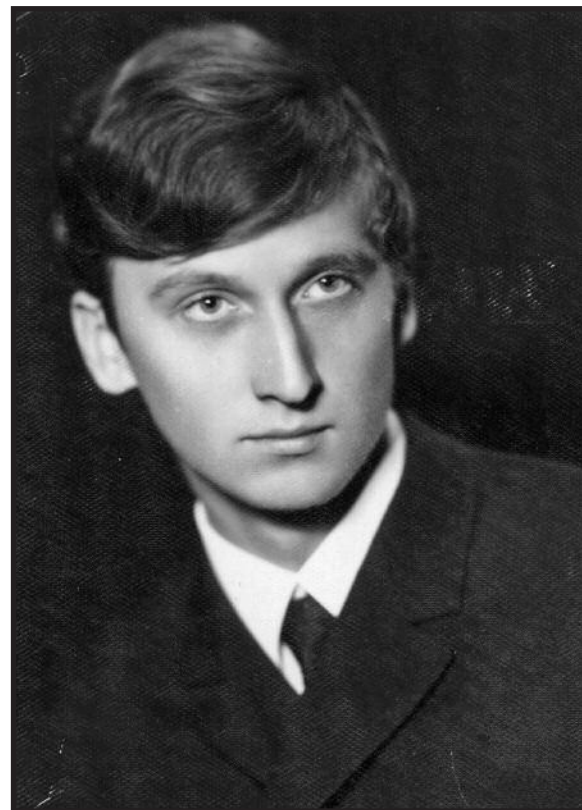
O prisiminiau G. Padegimą dėl savo užrašuose netikėtai surasto pokalbio su juo dabar jau labai nutolusiais 1988-aisiais. Po kelių dešimtmečių jį perskaičius pasirodė, kad jis gali labai papildyti dabar jau visuotinai pripažinto režisieriaus paveikslą. Gyčiui tuomet buvo vos 36-eri, tačiau užmojai – profesoriški. Tuomet Šiaulių dramos teatrui vadovavęs G. Padegimas dar buvo ir Lietuvos Persitvarkymo sąjūdžio Seimo narys. Vyresnieji tautiečiai, be abejo, prisimena, kaip, LPS Seime pasakęs uždegančią kalbą ir palikęs tribūną netikėtai į ją sugrįžo ir tiesiai šviesiai pasakė, kad rusiški lėktuvai, skraidantys virš mūsų galvų, turėtų palikti Lietuvą. Pasakė, be abejo, rizikuodamas, nes buvo dar ne visai laikas tokiems pareiškimams ir jam visko galėjo nutikti. Ačiū Dievui, nenutiko. Tačiau tai buvo ne vienintelis „išsišokimas“ – gruodžio 12–22 d. Šiauliuose suorganizavo pirmąjį lietuvių dramaturgijos festivalį, inicijavo festivalio biuletenio leidimą, kuriame po ilgų okupacijos dešimtmečių be kitų vardų viešai pasirodė ir Antano Smetonos pavardė.

Jūsų dėmesiui – 1988 m. gruodžio pradžioje užrašytas pasikalbėjimas su **Gyčiu Padegimu**.

☆☆☆☆

Plačiai nuskambėjo, kaip Jūs, teatro naujasis vyriausiasis režisierius, pradėjote sezoną. Pasakyti kalbą prieš spektaklį dar taip netikėta, neįprasta. Tačiau labiausiai sujaudino kalbos turinys. Be kita ko, buvo prisimintos Šiauliams brangios asmenybės – Faustas Kirša, Tomas Venclova. Atrodo, kad viskas, kas susiję su Šiaulių teatro, kultūros praeitimi, Jums labai artima, sava. Ir dar atrodo, kad Šiauliai pagaliau turi režisierių, kuris jaučiasi esąs lietuvis.

Šiauliuose dar 1976-aisiais pastačiau vieną iš pirmųjų savo spektaklių. Tai buvo teatro didžiulio pakilimo metai – auksinis Aurelijos Ragauskaitės laikotarpis. Tada aš čia mokiausi daug ko, taip pat ir teatrinės etikos. Čia formavosi ir pirmieji gyvenimo būdo daigai – tarnavimas žmogui, aukojimasis jo šviesai. Neslėpsiu: Šiaulių teatrui visada jaučiau simpatiją, kartais gal net ir nostalgiją. Man net liūdna, kad artimesnė pažintis su Šiauliais vyksta tik dabar. Savo šokią tokią patirtį – ir šviesią, ir karčią – bandau sukoncentruoti. Manau, kad teatras Šiauliams gyvybiškai būtinas. Jeigu nebus tikro dvasingumo, nieko neverta bus ir ūkiskaita. Ir toliau gersime užterštą vandenį, užkrėstą pieną, valgysim nuodingas daržoves. Tik jau ne sąjunginių žinybų, o vietinių veikėjų dėka.

Gytis Padegimas – studentas

Teatras turi ginti žmogaus suverenitetą, jo dvasią nuo baimės ir tamsybiškumo, nuo menkumo, provincialaus užsisklendimo ir parapijinio pasipūtimo.

Kaip ir visi mes, lietuvis gimiau ir mirsiu.

Teatras – didelės šventės išvakarėse. Tikriausiai neatsitiktinai festivalis pavadintas „Atgaivos“ vardu?

Esu laimingas, kad Šiaulių teatro žmonės (pa-brėžiu: žmonės, o ne kolektyvas) pritaria šitai aktyviai, daug laiko, netgi gyvybinių jėgų reikalaujančiai programai. „Atgaiva“ ir mums, ir miestui reikalinga kaip dvasinis sukrėtimas, kuris išileistų ir priimtų gražesnius intelektualinius vėjus. Ji reikalinga ir visam Lietuvos teatriniam gyvenimui, kuris, narsiai ir dažnai bekompromisiškai gynęs didžiąsias žmogiškąsias vertybes stagnacijos metais, dabar lyg ir prarado orientyrus. Jam reikalinga giluminė dvasinė korekcija. Todėl ir norime, čia susirinkę, paklausę šviesiausių tėvynės Lietuvos protų, pažiūrėję į su didžiausia viltimi į mus žvelgiančio provincijos žiūrovo akis, suvokti, kas mes šiandien esame ir kuo turime būti.

Šventės programa tokia didelė ir įvairiapusė (per dešimt dienų – trisdešimt susitikimų su žiūrovais!), jog be jos organizatorių ir įkvėpėjų ne taip paprasta išskirti tai, kas svarbiausia, reikšmingiausia.

Dešimt – man magiškas skaičius. Prisiminkime kad ir dešimt Dievo įsakymų. Be to, gal atkreipėte dėmesį, žiūrovą lydės „Ryto mintys“, „Nakties poezija“ – asociatyvinis giluminis ryšys. Kiekviena diena turėtų būti kaip laisva paties gyvenimo tėkmė, kur vieni absorbuoja viską, kiti atsirenka tai, kas jiems būtina, tretį, tik atsitiktinai prisilietę, patiria netikėto atradimo džiaugsmą.

Programoje išties daug netikėtų dalykų. Štai kad ir lietuvių folkloro teatro spektaklis ar Skriaudžių liaudies ansamblio „Kanklės“ koncertas. Arba – pokalbiai Mažajame teatre apie kultūrinės atminties praradimą, dvasininkijos vaidmenį lietuvių tautiniame atgimime, katalikybę ir nūdieną, baisiąsias naktis lietuvių kultūroje. Susitikimai su J. Minkevičiumi, R. Ozolu, N. Vėliumi, D. Sauka, M. Lukšiene, A. Gaižučiu, S. Žuku, V. Dauniu, R. Gudaičiu, L. Truska, V. Zaborskaite, V. Vėbra...

Kaip gimė „Ryto mintys“?

Todėl ir gimė, kad norėjome suardyti tą ritualinio fasadinio festivalio standartą, kurį daug metų klusniai, be noro, kaip nuobodžią pareigą vykdėme. Norėjosi, kad mūsų teatralai tiesiogiai išgirstų, kur ir kaip šiandien plaka Lietuvos širdis ir kaip savo širdžių plakimą jie turi priderinti, padažninti.

Tikimės, kad iš tų minčių, kurios bus išsakytos, ne viena apvaisins mūsų sielas, pažadins užčiuopti, apvalyti konkrečius tautos ir visuomenės skaudulius.

Nukelta į 8 psl.

Gytis Padegimas (k.) ir Jonas Jurašas

Kalėdų nuotaką kuria kvartetas „Archi Quartet“.

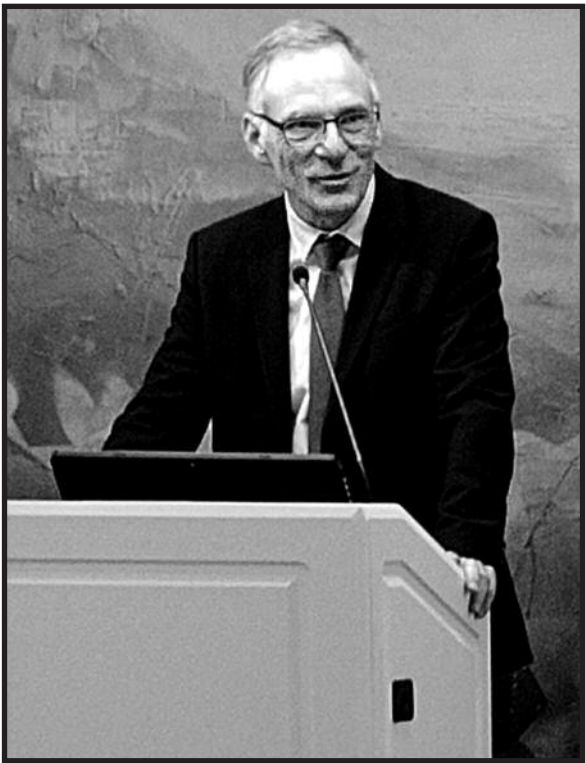
A. Petraitytės nuotraukos

Adomo Mickevičiaus bibliotekoje – „Kalėdos pas Budenbrokus“

Astrida Petraitytė

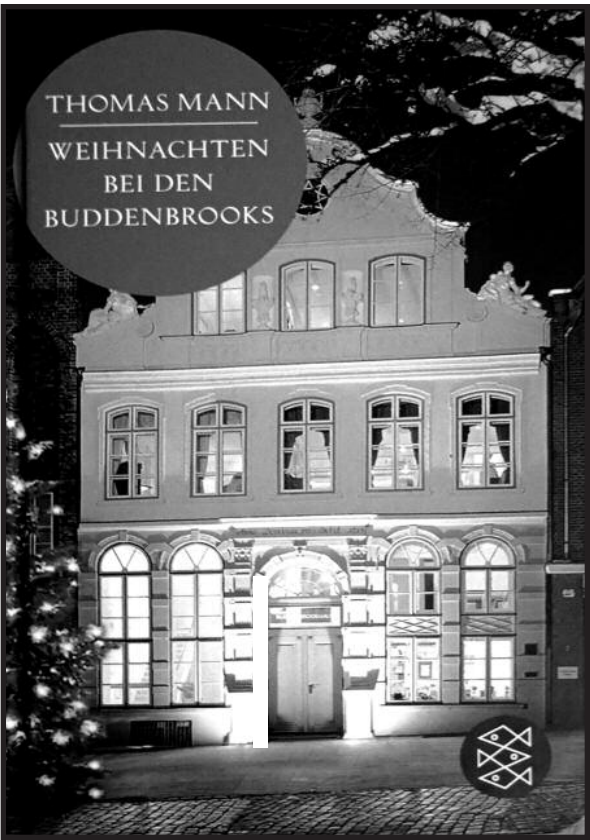
Gruodžiui įsibėgėjant pasipila kalėdiniai vakarai ir vakarėliai. Štai Vokietijos ambasada gruodžio 12-ą Adomo Mickevičiaus bibliotekoje surengusi šventinį vakarą „Kalėdos pas Budenbrokus“, nušovė, taip sakant, du zuikius: ne tik atšventė, gausiai pakviesdama svečių, Kalėdas, bet ir pažymėjo didžiojo rašytojo Thomo Manno (1875–1955) 150-ąjį gimtadienį. Perpinti abi temas puikiai tiko – štai kiekvienas dalyvis, pasirodęs bibliotekos Didžiojoje salėje, gavo dovanų mažytį leidinuką vokiečių kalba: „Thomas Mann. Weihnachten bei den Buddenbroks“, kuriame ne tik ištrauka iš romano, kurioje aprašomas Kalėdų šventimas Budenbrokų šeimoje, bet ir visas pluoštas kalėdinių receptų, pvz., karpis raudonvynyje ar migdoliniai vafiliai.

Pirmąją vakaro dalį sudarė meninė programa ir, suprantama, sveikinimo žodžiai. Vokietijos Federacinės Respublikos ambasadorius dr. Cornelius Zimmermann po šventinio pasveikinimo pažymėjo nobelisto Thomo Manno humaniškas nuostatas, politinį aktyvumą ir – matyt, atsisaukdamas į lietuviškas aktualijas – priminė jo žodžius: demokratiją reikia ne tik iškovoti, bet ir ginti. Adomo Mickevičiaus bibliotekos direktorė Emilija Banionytė, pasidžiaugusi, kad visus metus švędami Mikalojaus Konstantino Čiurlionio 150-metį, turime progos prisiminti, kad 1875 m. gimė ne vienas pasaulinio lygio menininkas – štai ir rašytojas Tho-

Sveikinimo žodį taria Vokietijos ambasadorius Cornelius Zimmermann.

mas Mann. Ji priminė, kad bibliotekoje esama knygų vokiečių kalba, šis fondas nuolat papildomas leidiniais tiek suaugusiems, tiek vaikams, tad laukiami visi, ypač – vardan mūsų saugumo Lietuvoje dislokuotos Vokietijos brigados kariai ir jų šeimos nariai. Thomo Manno skaitymus apipynė muzika – prieš juos ir po jų pasirodė jaunatviškas styginių kvartetas „Archi Quartett“, atlikęs ir J. S. Bacho, ir M. K. Čiurlionio kūrinius, o užbaigęs tradicinėmis kalėdinėmis giesmėmis (aranžuotųjų autoriai nenurodyti, galbūt paties kvarteto). Tarp muzikos įterptos Thomo Manno romano ištraukos, taip ir įvardintos – „Kalėdos pas Budenbrokus“ (analogiškos mūsų gautoje knygelėje). Originalo kalba fragmentą perskaitė Vokietijos ambasados kultūros atašė Valerie Hog, o lietuviškai – vertėjas Antanas Gailius (išvertęs ne šį romaną, bet turbūt dar didesnės meistrystės reikalaujantį keturių

Kalėdinis leidinukas

tomų veikalą „Juožapas ir jo broliai“). Prieš skaitydamas vaizdingą epizodą apie Kalėdų šventę Budenbrokų šeimoje, Gailius priminė: 1929 m. gavęs Nobelio premiją Mannas nebuvo labai patenkintas – kad būtent už „Budenbrokus“, išleistus dar 1901 m. (jį rašytojas sumanė būdamas 21 ar 22 metų), tuomet buvo parašęs ir daugiau kūrinių. Vertėjas prisipažino: prieš 50 metų dėstytojų atvestas į Thomo Manno pasaulį, taip jame ir pasiliko. O romanas „Budenbrokai“ turi paantraštę „Šeimos žlugimas“ (ar „nuopuolis“); jis apima keturias Liubeko pirklių šeimos kartas. Skaitytas fragmentas apie trečios Budenbrokų kartos Kalėdas tą „žlugimą“, regis, argumentuoja nutolimu nuo dešimtmečius puoselėtos komercinės veiklos tradicijų – štai jau radosi ir vienas kitas į menus linkęs šeimos narys... Po šios meninės programos mūsų laukė ir kalėdinės vaisės – su tradiciniu karštu vynu.

Nuotrauka iš interneto

Kokioj šviesoj Kalėdų naktį sėdžiu,
Kada į snaigę snaigė sugirgždės?
Ar jos daugiau nuo Kūdikio iš ėdžių,
Ar nuo Gimimą aprasot žvaigždės?

Tikriausiai vienos žvaigždės kaip žarijos
Jiems temirgėjo danguje, kone
Žaliai tamsiam, ir ašara Marijos
Gili tarytum deimantas kalne.

Jie gal spingsulę žibino neaiškią.
Argi visatą laikančiam svarbu?
Visa laikų šviesa lig tol nereiškia
Lyg nieko šviesai Viešpaties darbų.

Jie nė nepagalvojo susigūžę.
Kad prakartėlė tokią garbę lems.
Ir iš kitų pasaulių lapais užia
Jau medžiai, atsiklaupiant gyvuliams.

Ant klodų kur žaibai susiuvo grynus.
Mums vienuka su Dievo bus dvasia.
Ir žemė laisto savo vandenynus,
Skylėms juodosioms ryjant erdvėse.

Tikėjimo tamsoj nenugalėtos
Žvaigždynams konsteliuojant išdalys
Šviesybę žemės širdgėlai Kalėdos:
Nuo Kristaus pirmas žiburys.

Jonas Juškaitis

Džiugus nutikimas: Lietuvon grįžusi Slendzinskio „Vaidilutė“!

Astrida Petraitytė

Vilniaus paveikslų galerijoje, Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus (LNDM) padalinyje – ypatinga vieno paveiklo paroda! Ji anonsojama: Lietuvos visuomenei pirmą kartą pristatomas vieno žymiausių XIX a. antrosios pusės–XX a. pradžios Lietuvos dailininkų Vincento Slendzinskio (1838–1909) 1873 m. nutapytas paveikslas *Vaidilutė*. O dailininkas pristatomas: „Slendzinskio, kaip ir daugelio kitų to meto politiškai aktyvių menininkų, taip pat neaplenkė sudėtingi XIX a. Lietuvos istorijos įvykiai – už ryšius su 1863–1864 m. sukilimo dalyviais dailininkas buvo nušautas ir ištremtas iš tėvynės. Po beveik aštuonerių Kniaginine ir Charkive praleistų tremties metų Slendzinskiui buvo atšaukta policijos priežiūra ir leista išvykti. Nuo 1872 m. jis gyveno ir kūrė Krokuvėje, Dresdene. Deja, 1875 m. vėl grąžintas į tremties vietas, iš kurių, 1883 m. gavęs leidimą, pagaliau sugrįžo į Lietuvą. Vilniuje jis sukūrė šeimą ir toliau tapė. Vilniuje 1909 m. ir mirė.“

Grudžio 9 d. įvyko trumpas glaustas vieno paveiklo parodos pristatymas. Galerijos direktorė Aistė Bimbiryte įvardijo susėdusius prie stalelio: paveiklo savininkai Dominykas Šaudys ir Regina Šemiotaitė, menotyrininkė Jolanta Širkaitė (pernai išleidusi monografiją „Sielos akimis. Vincento Slendzinskio (1838–1909) gyvenimas ir kūryba“) ir restauratorius Linas Lukoševičius, kurio dėka, pasak Bimbirytės, paveikslas atgavo pirminį švytėjimą. Ji pasidžiaugė vis labiau išsiginčiu viešų institucijų (muziejų) ir privačių kolekcininkų bendradarbiavimu.

Bimbiryte pažymėjo: Slendzinskio biografija būdinga tam laikmečiui. O Dresdene nutapytas darbas išskirtinis ir dailininko kūryboje: retas (gal ir vienintelis) siužetas – lietuviškoji mitologija; didelio formato, skleidžiantis šviesą (pasak jos, XIX a. viduryje dailininkai surado būdą šviesą tapyboje perteikti).

Paveiklo eksponavimą galerijos vadovė taip pat

Vincento Slendzinskio „Vaidilutė“

Iš kairės: direktorė Aistė Bimbiryte, restauratorius Linas Lukoševičius, menotyrininkė Jolanta Širkaitė, paveiklo savininkai Dominykas Šaudys ir Regina Šemiotaitė. A. Petraitytės nuotr.

įvardijo drąsiai – jis pakabintas erdvėje, nėra prigludęs prie sienos. Pažadėta, kad kitais metais bus surengta Širkaitės kuruojama bendra Slendzinskio darbų paroda.

Iš Dominyko ir Reginos išgirdome intriguojančią paveiklo išsigijimo istoriją – o „pikantiška“ galima laikyti ir žinią, kad Lietuvoje esama (atsiranda?) jaunų meno kolekcionierių, gi šis hobis reikalauja ir lėšų, ir skonio bei išsilavinimo. Regis, „Vaidilutė“ išigyta ištis už nemažą sumą (ji neįvardinta) – mat, kaip sakė Šaudys, pernai išgirdė, kad Vloclaveke (Lenkija) senas kunigas parduoda dešimtmečius saugotą Slendzinskio paveikslą, jie, siūlydami kainą, rungėsi su Lenkijos muziejumi – galiausiai jį įveikė. O žvyrkeliu atkakus pas senąjį paveiklo savininką, širdį paglostė jo pažadas pusę gautos sumos skirti bažnyčiai, parapijai. Šemiotaitė prisiminė, kad paveikslą dedant į bagažinę ėmė trupėti rėmas, tad restauratorių pagalbos prisireikė ir jam, ne tik pačiam paveikslui. Šaudžio vertinimu, „Vaidilutė“ – geriausias Slendzinskio paveikslas; jei būtų kabėjęs muziejuje, nenusileistų populiarumu, pavyzdžiui, Kanuto Rusecko „Pjovėjai“... (O lig šiol Lietuvoje, matyt, labiausiai žinotas Slendzinskio paveikslas – „Senelė veria siūlą į adatą“; LNDM nuosavybė).

Lukoševičius pasisakė, kad jie, keli restauratoriai, bene keturis mėnesius darbavosi prie šio paveiklo, kurio ankstesni restauravimai nebuvo labai vykę. Svarbiausia – reikėję ploninti lako sluoksnį, tada paveikslas nušvito, išryškėjo detalės, kurių net nesimatė. Jis pasidžiaugė bendradarbiavimu su dabartiniais paveiklo savininkais – įsiklausyta į patarimus, ką palikti, ką šalinti.

Širkaitė pasisakė savo monografijai surinkusi visapusišką medžiagą apie Slendzinskį, regėjusi jo darbus bent nuotraukose, bet šį paveikslą „gyvai“ išvydusi tik šiandien. O leidiniuose jo reprodukcija neretai įvardijama: „Mergaitė su aliejine lempe“... Pasak Širkaitės, aukcionuose vis pasirodo koks Slendzinskio paveikslas – taip „pertapytas“, kad nesinori šio dailininko teptukui priskirti. Laimei, į Lietuvą grįžusi „Vaidilutė“ priskirtina dailininko šedevrams (yra nutapęs ir „vidutinišką“). Širkaitė pasisakymą užbaigė paskaitydama savo išverstą Slendzinskio eilėraštį „Litwinka“ – „Lietuvaitė“ (pasirodo ir juos kūręs!).

Direktorės Bimbirytės pakviesti ir nuskubėjome pasigėrėti lietuviškąja „Vaidilute“, ištis švytėjimą skleidžiančia, prabangių rėmuos besipuojuojančia.

O šią vieno paveiklo parodą, veiksiančią iki 2026 m. vasario 22 d., papildys, žadėta, edukaciniai užsiėmimai, paskaitos ir pan.

Kanuto Rusecko „Pjovėja“

ALGIMANTAS MACKUS RAMYBĖ PAKALNĖJ

Nusileisk į pakalnę: ten vidurdienį šlama rugiai, ir pamiškių lūšnose kirtėjai dalgį kala.

Nusileisk į pakalnę: stebuklingai – saulė spinduliais nubarstė nežvyrutą jų kelią.

Ramybė tokia, kai žvelgiu į rugpjūčio pakalnę: varpos pribrendę, lyg ašaros sunkios, ant žemės aukuro grūdais auksiniais laša, ir laimės visiems pakanka.

Nusileisk į pakalnę: ten vidurdienį šlama rugiai ir į mėlyną dangų stiebias rugiagėlės melsvos.

Nusileisk į pakalnę: ten tavo namai, kad tu nors grūdas būtum pribrendusios varpos.

Linksmų Sv. Kalėdų!

THE BALZEKAS MUSEUM OF
LITHUANIAN CULTURE

Just in! Beata Nicholson's new Christmas book,
Kalėdų knyga, and many more unique gifts!

Visit us in person at: 6500 s. Pulaski Rd. Chicago IL 60629

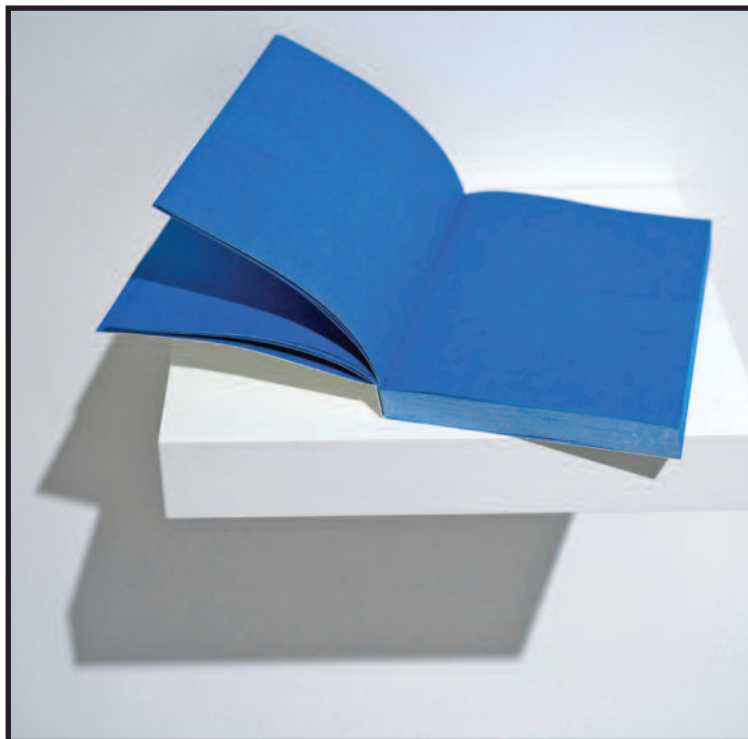
Scan the code to shop online

Daina Mattis ir jos „Nuo vieno kvartalo prie kito“.

„Meno parko“ galerijos archyvo nuotr.

Lietuvių kilmės amerikietė Daina Mattis pristatė įdomią parodą Kaune.
A. Vaškevičiaus nuotraukos

Kaune – lietuvių kilmės menininkės iš Amerikos darbų paroda

Algis Vaškevičius

„Nuo vieno kvartalo prie kito“ – taip vadinasi Kaune, galerijoje „Meno parkas“ veikianti Dainos Mattis (g. 1984 m.) kūrybos darbų paroda. Ši menininkė gimė Jungtinėse Amerikos Valstijose, Los Angeles, o dabar gyvena Brooklyne. Savo kūryboje ji tyrinėja pasaulio suvokimą, gamtą, sielvartą ir technologijas per imitacijos, amato ir laiko metodus.

D Mattis yra jauniausia iš keturių lietuvių imigrantų vaikų. Anot šios parodos rengėjų, jos patirtis dvikalbėje, kultūriškai turtingoje šeimoje Los Angeles daro didelę įtaką jos kūrybai ir vizualinės kalbos tyrinėjimams. „Nuo vieno kvartalo prie kito“ (block – to – block) yra plačiai vartojama idiomą, posakis, apibūdinantis, kaip greitai keičiasi aplinka.

Vos perėjus iš vienos gatvės į kitą, pakinta kultūra, klasė ar žmonių įvairovė. Tai akimirka, kai pažįstamas pasaulis virsta svetimu, o svetimas – savuoju.

„Parodoje tyrinėjamas mūsų egzistencijos trapumas ir saugumo iliuzija. Parodos darbai sukurti iš nereikalingų buitinių medžiagų: apsauginių vokų, sirenų, jūros kriauklių, mėlyno rašalo ir net musių. Naudojant šias medžiagas, norima priminti, jog net tvarkingiausios, proporcingiausios struktūros yra laikinos, o stabilumas – tik mirazas“, – teigiama parodos pristatyme.

Parodos šerdyje yra pakabinti popieriniai „Atviri namai“ – šie namų asambliažai veikia kaip metafora buičiai. Namai iš privatumo ir saugumo simbolio pavirsta į pažeidžiamą konstrukciją. Kabantys namai pagaminti iš senų apsauginių vokų, kuriuose kadaise buvo sąskaitos už gydymo pa-

slaugas, komunalines sąnaudas, vaikų išlaikymą. Išskleidus vokus, jų vidinės pusės atveria anksčiau slėptus apsauginius raštus. Vieninteliai atviri langeliai primena XX amžiaus pradžios išradimą – raštuotus vokų pamušalus, sukurtus siekiant apsaugoti konfidencialią informaciją, slypinčią už popierinių sienų.

Ant šalia esančios sienos mėlynu rašalu yra nupiešti skirtingo formato stačiakampiai – nuo A1 iki A7. Šios glaudžiai išdėstytos formos, pratešdamos viena kitą, sukuria tęstinumą. Parodos kūrėja aiškina, jog kiekvienas fragmentas veikia tarsi atskira istorija ar patirtis („tavo istorija, mano istorija“), o kartu jie sukuria bendrą pasakojimų grandinę – „mūsų istoriją“.

Šalia – A5 formato risografinė knyga, kurios puslapiai yra prisigėrę mėlyno rašalo. Natūraliai išgautas rašalas lieka ant popieriaus paviršiaus lyg plonytė danga – gyva, besitepliojanti, reaguojanti į prisilietimus bei paliekanti pirštų antspaudus knygoje. Per šią gyvybingą, prisilietimams jautrią medžiagą yra tyrinėjama mėlynos spalvos reikšmė ir jos emocinis bei simbolinis svoris. Nuo lazurito iki džinsinio mėlyna spalva ilgai buvo vertinama simboliškai ir materialiai – kaip brangakmenis, ženklas ar prekė.

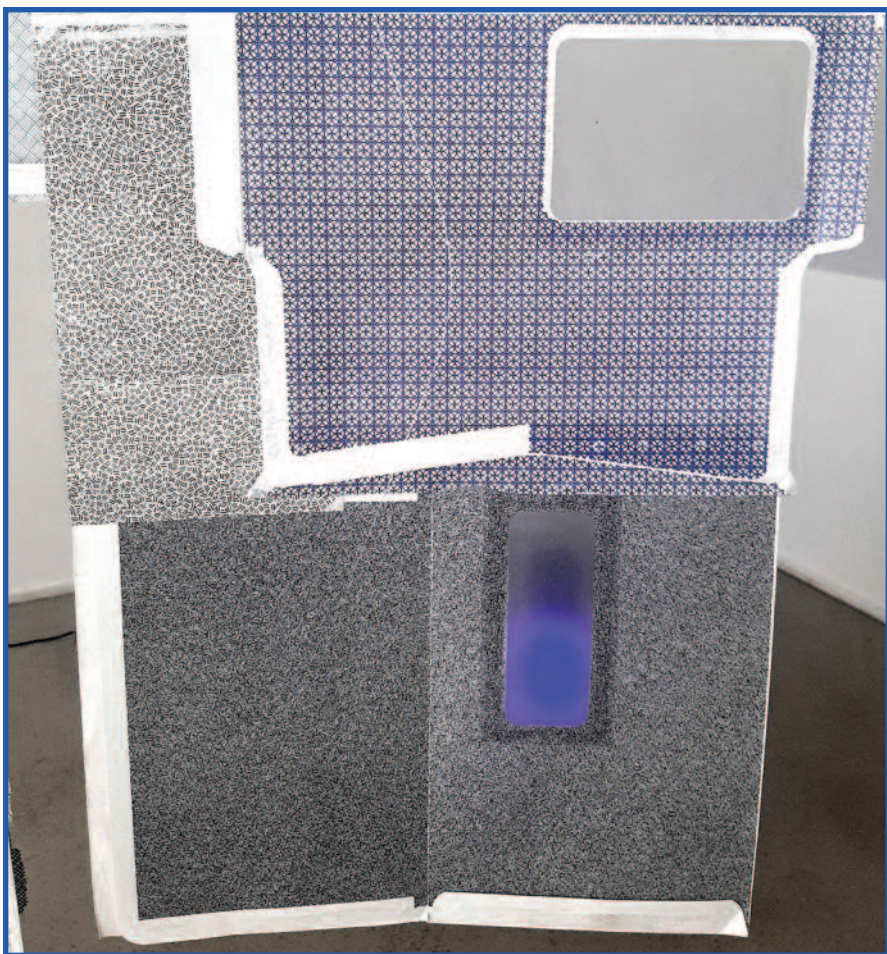
Nuo policijos uniformų iki politikų, nuo karališkosios valdžios iki darbininkų besikeičianti šios spalvos reikšmė atspindi mūsų pačių kaitą ir atskleidžia socialinius bei kultūrinius sluoksnius, o šiandieniniame pasaulyje net dominuoja socialinių tinklų spalvinė paletė.

Pasak autorės, idiomos yra taip stipriai įsišaknijusios amerikiečių žodyne, kad verčiant jas pažodžiui ne

gimtakalbiams, prarandama jų prasmė ir trikdama komunikacija. Perkelti pažįstamus posakius į kitą kalbinį lauką – „neverk dėl išsiliejusio rašalo“ (don't cry over spilled ink), „kitame krante dangus mėlynėsnis“ (the sky is bluer on the other side) ir „indaplovė pusiau pilna“ (the dishwasher is half-full) yra tyrinėjama ne tik kaip šių posakių prasmė kinta tiems, kuriems anglų kalba nėra gimtoji, bet ir tiems, kuriems anglų yra pirmoji kalba, nes jie irgi sunkiai atseka daugiaprasmius idiomų niuansus.

Tokiu būdu yra išryškinamas santykis su praradimu, ilgesiu ir vertybėmis. Šias būsenas lydinčios trumpalaikės medžiagos – švitrinis popierius ir korektorius atskleidžia nuolatinį nykimą ir keitimąsi. Švitrinis popierius dingsta kartu su trinamu paviršiumi, o korektorius naikina padengiant viską nauju sluoksniu. Abi medžiagos savaip balansuoja tarp gyvavimo ir išnykimo, tarp kalbos žymės ir jos dingimo.

Nukelta į 8 psl.

Jau skamba jubiliejiniai „Varpai“

Giedrius Čepurna

Jubiliejinis, 50-tasis literatūros almanacho „Varpai“ tomas – jau pirmųjų skaitytojų rankose. 240 puslapių leidinį pradeda Bernardo Brazdžionio eilėraštis „Gyvybė“, publikuotas karo metų antrajame numeryje, ir Arvydo Juozaičio esė „Ilgas „Varpų“ kelias“. Pastarajame be kita ko pažymėta: „Niūriais 1942 metais sumanyti „Varpai“ buvo rašytojo Kazio Jankausko ir kultūros universalio Algirdo Juliaus Greimo širdžių sutartinė. Graži ir galinga sutartinė, prasimušusi pro karo metų siaubą. Bet jeigu „Varpai“ būtų tik dviejų žmonių sutartinė, jie būtų nutilę vyrams palikus Šiaulius, Lietuvą, išėjus Anapilin. Bet „Varpai“ nenutilo, nes jie nutilti negali. (...) Ir 1988 metų rugsėjį, po pirmosios Sąjūdžio vasaros vėliavų ir mitingų, keli šiauliečiai suprato, kad laikas. Jie ir pasakė sau: anuomet tai buvo dviejų vyrų sujudinta kultūros žemė, o dabar bus mūsų. Ir dviese, Leonas ir Silvija, ėmė skambinti. Kas geriau už Leono Peleckio-Kaktavičiaus šaknies augimą galėjo suprasti idėjos gelmę? Tik pasiekiantys tą gelmę. Gelmė buvo pasiekta Greimo-Jankausko metais, o idėjų pėdos paliktos. Stok į tas pėdas. Tai – kokybės ženklas. Ženklas, liudijantis, kad atgimę „Varpai“ gyvuos gal net ilgiau negu gyvavo anie „Varpai“. Taip ir nutiko – gyvuoja dešimt kartų ilgiau. Kaip biblinis grūdas: miręs jis duoda šimteriopą derlių. Nuostabu. (...) Per beveik keturis dešimtmečius „Varpų“ almanacho autoriais tapo per 150 poetų, per 120 prozininkų, per pusę šimto literatūros tyrinėtojų ir kultūrologų. Visi geriausi Lietuvos rašytojai! Šiauliuose gimusius ir visu sodrumu vėl suskambėjusius „Varpus“ pagrįstai galime vadinti Lietuvos kultūriniu fenomenu.“

Ir naujausias tomas, kaip visada, turtingas, solidus, svarbus, intelektualus.

Leidinio debutantė Dalia Staponkutė – Šiauliuose gimusi rašytoja, vertėja, kultūrologė, mokslų daktarė, nuo 1989 m. gyvenanti ir dirbanti tarp Lietuvos ir Kipro, pateikia įsimenančių tekstą iš nepublikuotų refleksijų „Užduodu sunkius klausimus“. Čia ir pokalbis su ja „Deivė sėkmė – įnoringas palydovas“. Daug nuveikusi kūrėja ir mokslininkė yra buvusi ir žurnalo „Pasaulio lietuvis“ redaktore. Atsakydama į klausimą, ką per tuos metus teko nuveikti pasaulio lietuvių labui, pažymėjo: „Lietuvių diaspora dar niekad istorijoje nebuvo tokia gausi kaip dabar. Po Lietuvos įstojimo į ES lietuviai (ypač jaunieji specialistai) apsigyveno ne tik visose Europos šalyse, bet ir visame pasaulyje. Štai apie juos, naująją pasaulio lietuvių kartą, žurnale ir rašiau. (...) Mane labai palietė ir dipukų kartos istorijos.“

Dar vienas „Varpų“ svečias – legendinis dailininkas, fotomenininkas, leidėjas Rimantas Dichavičius, pergyvenęs nepaprastai skaudžią vaikystę, paženklintą artimųjų mirtimis toli nuo Tėvynės. Čia – pasaulinio garso menininko prisiminimai apie tremtį, tetą, parvežusią jį iš Sibiro, svarbiausių darbų gimimą. „Man, kaip dailininkui, susiformavo tokia mintis, – sako talentingasis kūrėjas, savo veikla įrodęs, jog viskas pasiekama darbu, savo iniciatyva, – paišau – kaip maštau, fotografuoju – kaip matau.“

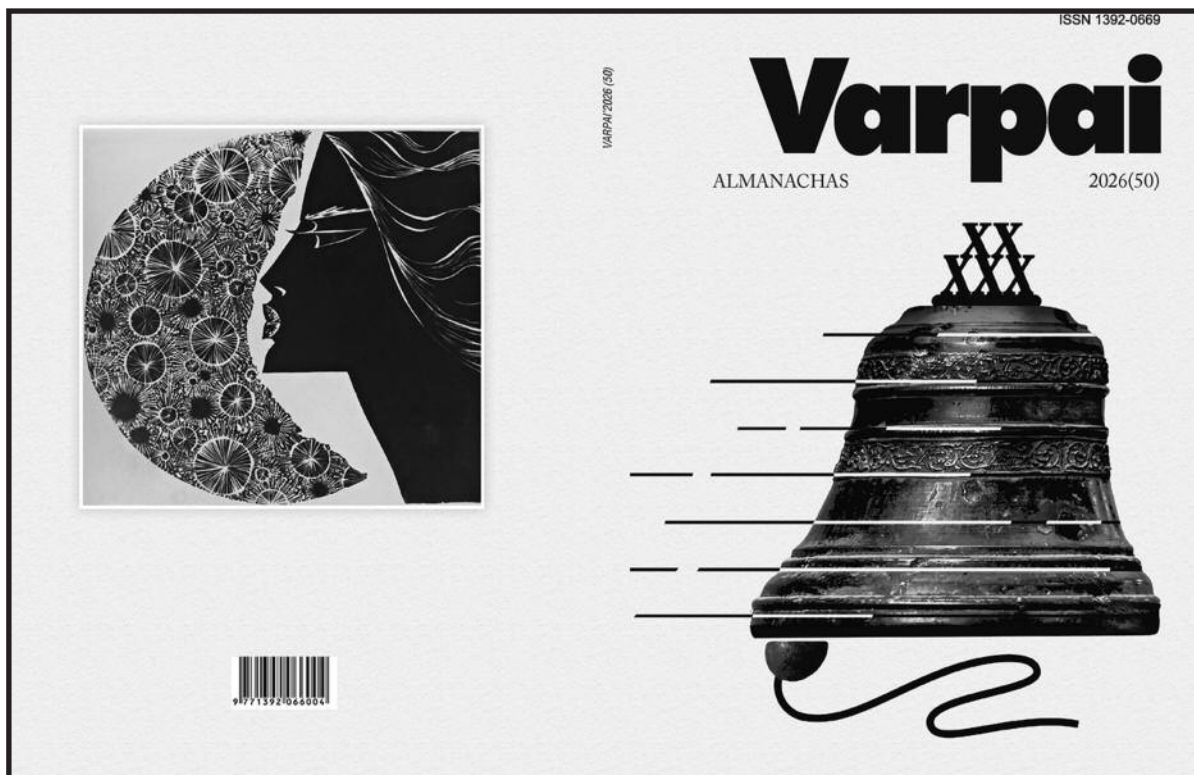
„Mūzos“ rubrikai atstovauja poetai Augustinas Dainys, Ona Jautakė, Daiva Molytė-Lukauskienė.

Spausdinamos plačiai žinomos ukrainiečių poetės Sofijos Maidanskos poemos apie M. K. Čiurlionį ištraukos, išverstos Alfonso Bukonto.

Prozos puslapius pradeda Rimantas Vanagas („Sakmė apie seną lietuvišką sakmę“), o pratęsia Leonas Peleckis-Kaktavičius („Penkios novelės“).

Kūrybinio palikimo rubrikoje – Mindaugo Peleckio (1975–2023) sumanymu pradėtas, bet nebaigtas žaidimas, virtualiu būdu žaistas su bendraautoriumi Algimantu Lyva („Legatas“).

„Gimiau po laiminga žvaigždė“, – sako nepaprasto likimo žmogus prozininkas Jurgis Usinavičius (Napalys Augulis), atsakydamas į „Varpų“ klausimus. Tremtis, pabėgimas iš Sibiro 1947 m. žiemą, tapimas

Jubiliejinį „Varpų“ viršelį (dailininkas – Rimantas Dichavičius)

mirusio žmogaus antrininku ir tik atėjus Nepriklausomybei prisipažinimas apie gyvenimą išgalvota pavarde, – ne vieno romano verta istorija. O „Varpų“ skaitytojams pateikti šio autoriaus jautrūs publicistikos puslapiai „Mes ir gamta“.

Algimantas Lyva samprotauja „Koks būtų pasaulis be knygų?“

Dėmesio verti Latvijos poetų Ojaro Vaciečio, Ilmaro Šlapinsko, Leono Briedžio, Jurio Kronbergso, Eduardo Aivarso, kuriuos išvertė Arvydas Valionis, balsai.

Rubrikoje „Mokslas. Kritika“ – literatūrologės, Vilniaus universiteto doc. dr. Dalios Čiočytės straipsnis „Estetinė distancija. Tėvynės iš tolo punkturas lietuvių literatūroje“, kuriame be kita ko pažymėta: „XX a. Egzodo rašytojams Lietuva, regima iš tolo, yra metafizinio Rojaus modelis. Ištikimybė Lietuvai suvokiama kaip metafizinė: būti ištikimam savo Tėvynei ir tautai – tai būti ištikimam ir savasčiai, ir Dievui (Kazys Bradūnas). Šiuolaikinėje lietuvių literatūroje estetinė distancija, nutolimas nuo savosios aplinkos, yra meninė individualaus identiteto paieška.“

Šviesios atminties Mindaugo Peleckio pomirtinę knygą „Radikalčiai kitoks požiūris į kultūrą“ aptaria akademikas Vytautas Martinkus („Apie radikalų aidą“) ir doc. dr. D. Čiočytė („Glaudi filosofijos ir beletristikos dermė“). V. Martinkus: „Kai atsiverti ją, vėl prisimeni autoriaus gimimo ir mirties datas, ir it žaibas perskrodžia liūdesys – koks ankstyvas, bet trumpas gali tebūti kūrėjo kelias! Skaitant knygą iš puslapio į puslapį persoka ir džiaugsmo spindulys – juk tasai kelias vedė ne per dykumą, o per visiems literatams gerai žinomas *baltas lankas*, kur *juodos avys*, o tas *jaunasis piemuo* puikiai jas išmanė ir visą gyvenimą sąžiningai *ganė*. (...) Poeto, filosofo, poligloto, muziko ir kiti talentai Mindaugui jo gyvenimo kelią patikimai grindė – ilgino ir platino. (...) Gera, kad jau išleisti pagrindiniai Mindaugo Peleckio raštai, kaip literatūriniai, taip ir akademiniai. Gaila, kad jie vėlavo, ir pats autorius ne visus juos išvydo. (...) Knyga kviečia sekti Mindaugą Peleckį per kūrybą: talentas atsiskleidžia per kūrėjo siekius ir juos įrodančius veikalus. Branginkime juos.“ D. Čiočytė: „Mindaugo Peleckio tekstai – glaudi filosofijos ir beletristikos dermė. Šia prasme panašus mąstymo būdas kaip Friedrich Nietzsche, Jean Paul Sartre, Albert Camus. Mindaugo Peleckio tekstai – lietuviška ir labai šiuolaikiška tokios minties tradicijos versija.“

Neabejotinai vertingi Tomo Venclovos atsiminimų puslapiai: „Rimtus poetus priimame nepaisydami jų biografijos“ (pagrindinė herojė – Salomėja Nėris), „Paryžius ir žurnalas KULTURA“, „Niu Heivenas. Miestelis, kurio nepamilau, bet nekeikiau“.

Filosofės ir publicistės Patricijos Droblytės Dainės mintys, pavadintos „Stebint pasaulį“ – gilios

ir brandžios, ne vieną skaitytoją priversiančios ne tik susimąstyti, bet ir perkainoti kai kuriuos įsitikinimus, vertybes. „Kaip gera būti kartu, kaip į kamuoliuką suvytiems siūlams, jaučiant ryšį, išgyvenant tylų bendrystės džiaugsmą, kaip vaikystėje, – rašo autorė. – Kita vertus, baisu būti atskirtiems, baisu prarasti saugią vietą po saule, tapti priešiško taikiniu. Todėl visi patyliukais vykdome „išlikimo“ politiką, kurioje svarbiausia – parodyti lojalumą visiems horizontaliai ir vertikalčiai reikšmingiems asmenims. O tos politikos esmė: nekritikuoti, nekreipti dėmesio, nutylėti, nepastebėti jokių probleminių tų asmenų savybių ar elgesio momentų, taip pat – pabrėžtinai girti, reikšti simpatiją. (...) Be tokių gudrybių išgyventi visuomenėje praktiškai neįmanoma.“

Eduardas Juchnevičius (1943–2011) – vienas žinomiausių Šiauliuose gyvenusių dailininkų. Amžininkai pamena jo dėmesio vertus įpročius: kasryt tuo pačiu metu iškeldavo į „šabakštiną“ (taip kažkas iš kolegų praminė dailininkų dirbtuves šalia senųjų miesto kapinių), kuriame kasdien kažkas gimdavo – lino raizginys, estampas, ekslibrisas ar dar kas nors, o neretai ir naujas eilėraštis ar naujos dramos užuomazga. O kartais – ir tokie beveik fantastiniai sumanymai, kaip programa „Skalvių namai“. Antroje dienos pusėje laukdavo užsiėmimai Dailės mokykloje. Tarp daugybės paties dailiai įrištų, bet dar neatspausdintų eilėraščių yra ir vienas kitas dienoraščio puslapis. Juos perspausdindami „Varpai“ prisimena ne tik neeilinę asmenybę, bet ir savo autorių.

L. Peleckio-Kaktavičiaus tekstas „Aleksandro Ostašenkovo sustabdytos akimirkos“ skirtas fotomenininko, Vyriausybės kultūros ir meno premijos laureato gyvenimui ir kūrybai.

Rašytoją, o anuomet gimnazistą Stasių Būdavą, gyvenusį Šiauliuose, primena archyvinė nuotrauka, nukelianti į 1926 (1927?) m. vasarą. Joje – Šiaulių Šv. Petro ir Povilo bažnyčios sodelyje su būsimuoju rašytoju nufotografuoti „Pavasarininkų“ organizacijos meno sekcijos nariai – gabūs kūrybai, vaidybai jauni žmonės.

Rubrika „Iš archyvų“ primena savaitinį meno kritikos žurnalą „Meno kultūra“, leistą Kaune prieš devynis dešimtmečius. Čia spausdinami trys puslapiai paskelbti Lietuvai įsimintinai Vytauto Didžiojo metais: Kazio Inčiūros eilėraštis, Stasio Santvaro „Laiškas iš Milano“, Prano Lubicko informacija apie dainininką Kiprą Petrauską, grįžusį iš gastrolių Pietų Amerikoje, į lietuvių kalbą išverstą vieną platesnių ir gilesnių studijų apie M. K. Čiurlionį.

„Kronikos“ puslapiai skirti buvusiems „Varpų“ autoriams: „Vakaras, skirtas rašytojo ir mokslininko jubiliejui“, „Plungės bibliofilų renginys, skirtas Mindaugo Peleckio kūrybiniam palikimui“, „Vytenio Rimkaus vardo konferencija“.

Asmenybė, vienijanti tautas

Giedrės Žickytės dokumentinis filmas

„Irena“ apie **prof. Ireną Veisaitę**

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Pagrindinė G. Žickytės filmo „Irena“ idėja: žmogiškumas, nuoširdi pagarba kitam. Filmas pasakoja apie Irenos vidinę stiprybę per dokumentinius (nejaukius dviejų totalitarinių režimų) kadrus, platų jos draugų ratą: nepalaujančius sveikinimo skambučius per jos paskutinį gimtadienį, svetingus namus, kurių durys buvo atviros ne tik įvairių pažiūrų, tautybių, skirtingų visuomenės grupių atstovams, įdomiems pašnekovams, bet ir jaunajai kartai – studentams, moksleiviams. Ji tikėjo gėriu, intelektu, mokslu, jos akys spinduliavo šviesą ir širdies šilumą.

Irena Veisaitė pasižymėjo humanistine drąsa. Žmogus turi mokėti atleisti: tokie Irenos žodžiai nuskamba šiame filme. Labai daug kančių ir neteisybės patyręs žmogus ugdė toleranciją: nepasiduoti nevilčiai, neapykantai, o skleisti meilę, empatiją. Ji tetroško dalintis gerą žinią – tikėti ir pasitikėti žmogui, išvelgti tą gėrio kruopelytę, kuris yra kiekviename. Ši jos laikysena man priminė vienuolę Nijolę Sadūnaitę, kuri meldėsi ir už savo budelius... Irena visą gyvenimą rinkosi ne kerštą, o atleidimą, ne tylą, o dialogą, ne neapykantą, o meilę. **Abiejų mamų netektys ir amžinas atminimas.** Irena Veisaitė per Holokaustą neteko mamos (nors ji puikiai kalbėjo vokiškai, tačiau laikėsi oriai: neneigė savo žydiškumo), mergaitė per stebuklą ištrūko iš geto (tėvų draugai Strimaiciai padėjo pereiti Viliampolės tiltą), ją priglaudė į savo šeimą lietuvė kaip savą (sovietų nužudyto Lietuvos generolo Kazio Ladygos našlė Stefaniya Ladygienė, kuri ją, kaip ir visus savo vaikus, pabučiavo prieš miegą, tuo pravirkdė, šnekėjosi iki ryto, kad ji patiktų, jog nėra niekas, kad jai nereikia gėdytis, jog yra žydė). Per sovietmetį Irena neteko ir antrosios savo mamos (S. Ladygienė buvo ištremta 10-čiai metų). Antroji mama Stefaniya Ladygienė Irenai prieš savo tremtį iš kalėjimo perdavė savo kruopščiai mereškuotą servetėlę ir nukirptą kasele

„LuKaS“ apdovanojimas režisieriui Giedrei Žickytei

(jas Irena saugojo ypatingoje dėžutėje kaip relikviją).

Mamos, kurios Irena neteko per Holokaustą, priesakai prieš mirtį. Filme pasakojama, kai jos mama per paskutinį pasimatymą su ja kalėjime (prieš hitlerinių nacių nužudymą) pasakoja jai tris priesakus, kurie lydės ją visą gyvenimą. **Pirma:** nieko iš nieko neprašyk, būk savarankiška. **Antra:** nemeluok, nes melas nepadeda. **Trečia:** nekerštau. Tie priesakai padėjo mergaitei išgyventi ir išlikti saviimi, siekti mokslo, tapti profesore: daug metų dėstė vokiečių literatūrą ir teatro istoriją.

Režisierės Giedrės Žickytės pažintis su Irena Veisaite ir paskutinis susitikimas susijęs su jos filmu „Šuolis“ ir interviu per radiją. Tąsyk Irena Veisaitė paskambino Giedrei išgirdusi jos interviu apie šį filmą (iš sovietinio laivo į JAV kate-ri peršokusio jūreivio Simo Kudirkos istoriją), kuris pelnė daugybę lietuvių simpatijų ir tarptautinių apdovanojimų.

„Irena labai domėjosi „Šuolio“ istorija, jo kūrimo procesu, net mažiausiomis detalėmis. Vieną šaltą vėjuotą lapkričio vakarą beinant J. Basanavičiaus gatve, kur ji gyveno, mane tiesiog peršmėlkė mintis, kaip gi dar nėra sukurtas filmas apie tokį iškilų žmogų kaip Irena Veisaitė. Taip prasidėjo filmo „Irena“ istorija“, – sakė G. Žickytė.

Dviem žiūrovėms atidaryta kino salė. „Nacionalinė premjera buvo suplanuota tik kitų metų rudenį. Galvojau, kaip galėčiau jį anksčiau parodyti Irenai. Nerimavau, kad kompiuterio ekrano gali nepakakti, nes silpo Irenos regėjimas. O kino teatrui vis dar buvo uždaryti, pandemija nesitraukė. Todėl sutarėme, kad tuo metu kino teatrui „Pasaka“ va-

davusi André Balžekienė atrakins kino teatrą tik Irenai ir jos dukrai Alinai – tam, kad mūsų visų taip mylima Irena galėtų išvysti „Šuolį“ dideliame ekrane“, – pasakojo režisierė. Režisierė privataus kino seanso metu spėjo I. Veisaitei parodyti ir kelias scenas iš kitą savaitę Lietuvos kino teatruose pasirodysiančio filmo „Irena“. „Man buvo svarbu Irenai atskleisti, kaip tuo metu dirbome su jos istorija, tad dideliame ekrane jai parodyčiau 15 minučių filmuotos medžiagos: jos gimtadienį su ta daugybe ją mylinčių žmonių skambučių, jos susitikimą su kompozitoriumi Arvo Pärt Estijoje. Tai buvo labai simboliškas kino seansas.“

Pirmosios „Irenos“ premjeros. G. Žickytės dokumentinio filmo „Irena“ („A Goodnight Kiss“) premjera įvyko Talino „Juodosiosios naktys“ (vienintelis Šiaurės Europos A klasės kino festivalis). Tai vienas iš tų retų kūrinių, kurie kalba tyliai, tačiau ilgai išlieka žiūrovo atmintyje, tąsyk rašė britų kino apžvalgininkas Antonas Bitelis. Filmą yra tarsi priminimas ir mums, gyvenantiems šiais neramiais laikais, kaip žmogaus laikysena gali keisti pasaulį: kvietimas permąstyti žmogiškumo ir dialogo svarbą.

Vasarį filmas bus rodomas Estijos kino teatruose. Būtent vasarį sukanka 50 metų kompozitoriaus Arvo Pärt kūriniui „Für Alina“ (filme „Irena“ pasakojama apie šį A. Pärt kūrinių, kurį jis sukūrė kaip pagūdą Irenai Veisaitei, besilgėjusiai savo dukters Alinos).

Aurimo Švedo knyga „Irena Veisaitė. Gyvenimas turėtų būti skaidrus“ (išleido leidykla „Aukso žuvis“). 2018 m. ši knyga apie Irenos šviesą ir meilę laimėjo *Metų knygos rinkimus* publicistikos ir dokumentikos kategorijoje. Knyga išversta į rusų, lenkų, vokiečių kalbas.

„Tikiu, kad ir žiūrovams Irena gali tapti atrama, koordinacine sistema, kaip išgyventi šį neramų laiką. Nepaisant sudėtingų temų ir traumuojančių patirčių, iš Irenos sklido šviesa. Irenos paslaptis neįmanoma ir nemanau, kad ją galima įminti, bet jei filme pavyko bent šiek tiek prie to priartėti, tai jau būtų labai daug. Tikiu, kad kiekvienas žiūrovas sau susiras atsakymus. Man atrodo, kad galbūt“, – svarsto režisierė.

Irena Veisaitė (1928–2020) – profesorė, teatrologė, žmogaus teisių gynėja ir visuomenininkė: aktyviai dalyvavo Lietuvos kultūriniame ir pilietiniame gyvenime: buvo viena iš Atviros Lietuvos fondo įkūrėjų ir ilgametė jo vadovė. Tarptautiniu mastu ji buvo pripažinta už indėlį į kultūrinį supratimą tarp Rytų ir Vakarų, 2012 m. apdovanota Goethe medaliu – vienu svarbiausių Vokietijos kultūrinių apdovanojimų.

Giedrė Žickytė ir „Oskari“ šiemet už „Pietinia kronikas“ nominuotas režisierius Ignas Miškinis po apdovanojimų ceremonijos

„Atgaiva“ – tai dvasinis sukrėtimas

Atkelta iš 2 psl.

Norėtysi plačiau išgirsti apie Antano Škėmos „Žvakidės“ premjerą.

Tik ką viešai perskaitėm A. Škėmos „Drobulę“. Manau, kad pats metas ateiti į Lietuvos scenas ir sopulingam, tauriam A. Škėmos dramaturginio pasaulio vaizdui. Tai, be abejonės, vienas iš pačių lietuviškiausių ir geriausių mūsų dramaturgų. Savo turiniu tai viena iš tų mūsų likimo kryžkelių, kuriose kaustyti batai įmynę į dulkes rūpintojėlius, bet kuriose tebežydi rugiagėlės ir vis dar gieda vyturiai. Kūrybiškai perėmęs ir praturtinęs moderniausius pasaulio dramos ieškojimus, jis siekia harmoningos mūsų baltiškos ir katalikiškos pasaulėjautos ir giluminio psychoanalitinio pjūvio sintezės.

Dirbti, rengti „Žvakidės“ premjerą

Gytis Padegimas, tuometinis Šiaulių dramos teatro direktorius Vytautas Juškus ir Jonas Jurašas Kryžių kalne, 1988

labai įdomu. Manau, kad susitikimai su A. Škėmos dramaturgija Lietuvoje mums į daug ką atvers akis. Tai labai mus praturtins, vieną iš galingiausių ir gražiausių mūsų kultūros šakų priartins prie kamieno.

Beje, aktorius Kazys Tumkevičius iš teatro archyvo iškėlė keletą nuotraukų, kuriose – jauni, dvasingi teatro studijos auklėtiniai veidai. Tarp jų – ir rudos, grėžiančios savo žvilgsniu A. Škėmos akys.

Rengiuosi statyti dar vieną A. Škė-

mos pjesę – „Vieną vakarą“. Sezono pabaigai esu numatęs Vydūno „Probočių šešėlius“, o rudenį pirmą kartą į Lietuvos sceną pasikviesime Oskarą Milašį. Statysiu jo biblijinę dramą „Mefibosetas“.

Mažajame teatre skambės Bernardo Brazdžionio, Kazio Bradūno, Jono Meko, Lidijos Šimkutės, Oskaro Milašiaus eilės. Numatytas susitikimas su Albertu Zalatoriumi – „Išėjimo kultūra ir Lietuva“, taip pat lietuvių išėjimo scenografijos paroda. Gal į festivalį atvyks ir užsienyje gyvenančių tautiečių?

Taip, mes užmezgėm kontaktus su „Tėviškės“ draugija. Gal užsimegs geresni ryšiai ir su užsienyje gyvenančių tautiečių teatrinio pulsavimu.

Iš tautiečių teatralų žada atvykti aktorius Vitalis Žukauskas, gyvenantis JAV. Šiauliuose lankėsi poetė Lidija Šimkutė iš Australijos, su ja kalbėjau ir Lietuvos Persitvarkymo sąjūdžio Seimo sesijos metu. Ji pažadėjo, jei ateis įkvėpimas, tautos praeities balsą reikšti ne tik poezija, bet ir drama, ir tą dramą dovanoti mums.

Vidmantės Jasukaitytės „Žilvinas“ – antra šios iš Šiaulių krašto kilusios rašytojos premjera mūsų teatre. Ar ne Jūs tokio bendradarbiavimo iniciatorius? Juk ir „Žemaitė“ Jūsų režisuota. Kas brangiausia naujajame kūrinyje? Gal su V. Jasukaityte bendradarbiausite ir ateityje?

Džiaugiamės „Žemaite“, tikimės, kad ir „Žilvinas“ atsisistos greta. Nors Vidmantė ir žada įsteigti savo teatrą Vilniuje, mes laukiame jos pjesių apie Šatrijos Ragana, Gabrielę Petkevičaitę-Bitę.

Ko tikėtis iš baigiamosios konferencijos „Teatro vieta Lietuvos atgimime“?

Blaivaus, geranoriško suvokimo, savikritiško įvertinimo iš šalies ir iš mūsų pačių. Kur mes šiandien esame? Ko turime išmokti, ko atsisakyti? Ką turime pajauti, kad maksimaliai tarnautume savo tėvynei Lietuvai ir jos žmonėms, sąžiningai atlikume tas funkcijas, kurias per amžių amžius Teatras iš didžiosios raidės ir turi atlikti?

Menininkės iš Amerikos darbų paroda

Atkelta iš 5 psl.

Parodos pabaigoje eksponuojama *Musca Domestica Linnaeus* – naminė musė, įkurdinta jūros kriauklėje tarsi juodasis perlas. Pakelta ant postamento musė tampa meilės, smurto, džiaugsmo ir skausmo liūdininke. Pasitelkiant idiomą „musė ant sienos“ (the fly on the wall), musė yra pateikiama kaip stebėtoja, matanti visą tiesą, tačiau negalinti jos išsakyti viešai. Tačiau ši, „visa matanti“ figūra yra naikinama kaip paprastas kenkėjas. Tai paradoksali ironija, jog tas, kuris mato daugiausiai, nutildomas pirmasis, o stebėtojas tyliai lieka neišgirstas.

Paroda „Nuo vieno kvartalo prie kito“ („Block-to-Block“) palieka vietos laikinumui, trumpalaikiams įspūdžiams ir subtiliems kasdienybės momentams. Kūriniai atskleidžia kasdienybės trapumą ir paverčia jį elegija išvermei patiriant traumą ir netektį. Keletą kūrinių šiam projektui D.

Mattis sukūrė nedideliame Vokietijos Kockertörn mieste.

Menininkė buvo *Cooper Union A.I.R.* (2016) narė ir aktyviai dalyvauja parodose. Kelios jos darbų personalinės parodos buvo surengtos High Noon galerijoje, ir St. Thomas Aquinas koledže New Yorke, taip pat jos darbai eksponuoti Frances Keevil galerijoje Sydnejuje, Australijoje. D. Mattis buvo viena iš šiuolaikinio mreno parodų platformos Undercurrent DUMBO įkūrėjų ir bendradirektorių. Ji yra neakivaizdinė docentė New Yorko Parsons dizaino mokykloje.

Šiuo metu lietuvių kilmės menininkė ruošiasi grupinei parodai, kuri vyks Šveicarijos Le Locle miesto dailės muzijoje, taip pat personalinei parodai High Noon galerijoje New Yorke. Paroda Kaune veiks iki ateinančių metų pradžios, ji yra galerijos „Meno parkas“ projekto „Eteris. 2025“ dalis, o projektą finansuoja Lietuvos kultūros taryba.

Lietuvos kinematografininkų sąjungos „LuKaS“ premijuotieji ir komisijos nariai.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Asmenybė, vienijanti tautas

Režisierė Giedrė Žičkytė pelnė pagrindinį kasmetinį Lietuvos Kinematografininkų sąjungos „LuKaS“ prizą

Atkelta iš 7 psl.

Giedrės Žičkytės dokumentiniai filmai, pelnę „Sidabrinės gervės“: TV f. „Baras“ (2009); „Kaip mes žaidėme revoliuciją“ (2011), net keturias – „Meistras ir Tatjana“ (2014) ir Lietuvos pretendentas į „Oskarus“ „Šuolis“ (2020).

Tradiciškai įteikiamas vienas pagrindinis prizas ir du diplomai.

Vertinimo komisijai (vadovė režisierė Agnė Marcinkevičiūtė, kino kritikė Izolda Keidošiūtė, režisierė Aistė Žegulytė, operatorius Viktoras Radzevičius ir animatorius Valentas Aškinis) šiemet apsispręsti buvo nelengva: visi pateikti filmai buvo verti, o pastaraisiais metais lietuvių kino režisieriai vis dažniau laimi prestižiniuose kino festivaliuose. Taigi šiemet norėta paskatinti ir mažiau žinomus („LuKaS“ apdovanojimai yra kino bendruomenės įvertinimas: liudija kūrybinį pasitikėjimą ir pagarbą tarp kolegų).

„LuKaS“ diplomai atiteko režisieri Giedrei Beinoriūtei – už gilią sociokultūrinę išvalgą ir jautrų šiuolaikinės bendruomenės virsmų atskleidimą filme „Sacrum ir profanum Pievėnuose“ ir režisieriui Emiliui Vėlyviui – už drąsų, punk dvasios režisūrinių sprendimų ir netikėtą kino kalbą, įskaitant nepamirštamą kiaulę, filme „BIX – beveik NIRVANA“ (atsiėmė filmo herojus Samas: Saulius Urbonavičius ir prodiuserė Uljana Kim).

Pagrindinis „LuKaS“ prizas – režisieri Giedrė Žičkytei už dokumentinį filmą „Irena“. Pasak komisijos verdikto, už jaudinantį iškilios Lietuvos kultūros asmenybės portretą ir tautą vienijančių tolerancijos idealų puoselėjimą.

Pagrindinio „LuKaS“ prizo (baso angelo su kino kamera statulėlė) autorius – skulptorius Martynas Gaubas. Prizo rėmėjai: Audiovizualinių kūrinių autorių teisių asociacija AVAKA, partneris – Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus.

Kadras iš filmo